

KENNETH M. SETTON, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*. Volume 3, *The Sixteenth Century*, Philadelphia 1984, x+564 sayfa 'The American Philosophical Society' Yayını, No. 161

Yıllardan beri çeşitli İtalyan arşivlerinde çalıştıktan sonra Papalık ve Doğu anabashıklı devasa bir eser yayınına girişen müellif XVI. yüzyıla ayırdığı ciltlerden birincisini yayınlamış bulunuyor. Bu alanda kendisinden önce yapılan çalışmaları örnek alıp, devirleri papalara göre adlandırmıştır. Tam bir Türk dönemi diye adlandırılan bu çağ, araştırmacıların en fazla üzerinde durdukları bir dönemdir. Bol belge yayını, Hümanizma ve Rönesans hareketinin kültür alanında yaptığı yenilikler ve bunlara ek olarak da arşivlerin bu çağa ait belgelerinin düzenli olması, araştırmaları bu alanda yoğunlaştırmıştır. Bu durum karşısında, eser Türk tarihçilerinin de her zaman yararlanacakları bir hüviyet kazanmıştır. İnceleme kaynağı papalık görünmekle beraber çağın bütün sorunları incelenmiştir. Dilimizi bilmemesi bir hendikap değildir. Zira bu dönemimizi aydınlatan sayısız batı dilinde yazılmış eser bulunmaktadır. Bazı hallerde de mühim Türkçe eserleri öğrenmekten geri durmayan müellifin başarısı, yılların sabrına dayanmaktadır. İlerlemiş yaşma aldırmadan, yılların birikimini böyle bir eserde yansıtan müellifin incelediği konuları sırasıyla taradığımız zaman her birinin Türk tarihi ile yakın ilişkisini görmekteyiz. Çok gerekli olan dizin ise, dördüncü cilde aktarılarak, XVI. yüzyılın bir bütün olarak kalması sağlanmıştır.

Eser 1503 ile 1552 yılları arasını kapsamaktadır. Akdeniz'de önemli bir yeri bulunan Venedik Cumhuriyeti, 1503 yılı Mayıs ayında Osmanlılar ile yaptığı barış anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra Mısır'da bulunan Memlûkluk Sultanlığı ile ilişkilerini hızlandırmış, Baharat Yolunun kendisi için olan önemini sürdürmüştü. Türklerin ise bu tarafa yönelmeleri kaçınılmazdı. Onun için bir önlem alınması her zaman Avrupa'da konuşulmakta idi. Bunun konusu 3. bölümde ele alınmıştır (s. 102-141). Fakat herhangi bir müşterek harekât görülüyor. Osmanlı yöneticileri, müslümanlar için kutsal sayılan yerlerin de korunmasını üstlenme doğrultularından vazgeçemediler. Yavuz Selim gibi atik bir padişah tarafından kısa zamanda gerçekleştirilen bu plan, batı ülkelerinin arşivlerinde epey malzemenin toplanmasına yol açmıştır. Bir taraftan ticaret yaşamının söndüğü ve artık doğudan yeni bir şey gelmediği haberleri, bir taraftan da Türklerin daha da ileri yöreleri hedeflediği haberleri yayılmıştı. Bunlar ince diplomasi kuralları çerçevesi içinde batılı diplomatlarca tartışılıyordu. Müellif muhtelif arşivlerde yıllardan beri topladığı ana kaynaklarla bunların detayı üzerinde durmaktadır. Eserin en önemli yanlarından birisi Avrupa devletleri arasında geçen sair diplomatik faaliyetlerdir. Bir tek doğu sorununa eğilmeyip, bütün Akdeniz havzası ile ilgili devletlerin birbiri ile olan ilişkilerine değinen müellif, zoru seçip bitirmekle bu çağın nasıl bir olaylar girdabı halinde geliştiğini ortaya koymaktadır. Bir Avrupa tarihi çerçevesi içinde geliştirilen kitabın dip tarafına konan notlar, detaylı olarak hangi eserlerden ve arşiv malzemesinden yararlanıldığını ortaya koymaktadır. Böylece daha sonraki araştırmacılar için de sonsuz bir kaynak meydana gelmektedir.

İki sûtûn halinde hazırlanan sayfalar, okuyanı rahatsız etmeyen hurufat ile basılmıştır. Kaynakça ayrıca düzenlenmemiştir. Bu cilde sahip olan muhakkak sonraki cilde de müracaat etmelidir. Hiç umulmadık bir paragraf ve dip notunda karşımıza yeni bir bilgi çıkmaktadır. Türk belgelerinin Venedik Arşivi'ndeki durumu kısa bir notta açıklanmıştır (s. 396 n. 6). Hiç umulmadık kişiler ve olaylar, ilgisine göre serpiştirilmiştir. Bunlardan yararlanacak bir araştırmacıya dizin kaçınılmazdır. Önceki ciltlerde de uygulanan bu yöntem, eserden yararlanmayı kolaylaştırmaktadır. Her hangi bir belge veya gravür fotokopisi konulmamıştır. Bu çağa ait araştırmalarda bu husus pek az ihmal edilir. Olayların bolluğu hazırlayanı bu tutuma itmıştır. Bir an önce dördüncü cildinin de çıkmasını beklediğimiz bu eser, çağın olaylarını işleyen herkesin el altı kitabı hüviyetini yıllarca elinde bulunduracaktır.

DOÇ. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU